

ПАРАДИГМЕ ПОЛИТИЧКЕ ТЕОРИЈЕ МИТЕ ЦЕНИЋА

Период друштвено-економског развоја Србије од смрти Светозара Марковића и распуштања I интернационале до краја XIX века карактерише даљи развој привреде, посебно индустрије, а с тим и све брже повећање броја радника. Са учвршћивањем капиталистичких односа продубљује се економска диференцијација и у граду и на селу, па се овај период може означити као период коначног преовлађивања робно-новчане привреде у Србији.

Све тежи положај сељаштва и почетак пропадања занатства у градовима прати пораст броја индустријских предузећа: 1881. била су само 22, а већ 1882. 141, да би их већ 1900. године било 200. Број запослених радника у њима при крају XIX века варирао је између 10 и 15 хиљада.¹ Прва железничка пруга пуштена је у саобраћај 1884. и она је повезивала Ниш са Београдом, а у току следеће две непуне деценије већ је била изграђена читава железничка мрежа. Један од показатеља убрзаног привредног развитка и концентрисања домаћег капитала је и број банака: 1869. године само 3, а на крају века преко 70.

Тако се, иако постепено, у потпуности остваривала Енгелсова прогноза да ће „Србија, да би сачувала свој сопствени положај као држава, бити приморана да пресађује из западне Европе политичке институције школства, науку, организацију индустрије“².

У том периоду формирана је и Радикална странка (1881) као типична ситнобуржоаска странка која, немајући сопствену оригиналну концепцију, позајмљује од различитих идеолошких струја погледе и ставове који одговарају интересима слоја који заступа. Она се, уз то, користи и популарношћу и степеном распрострањености социјалистичких, посебно идеја Светозара Марковића, које јој служе као плашт, али и као мост ка народним масама. Једна од њих је била и Марковићева идеја о самоуправи којом су радикали привукли сељачке масе и задобили власт, а потом се те идеје одрекли, јер је њено

¹ Јован Марјановић, *Настанак и развитак радничког покрета у југо-словенским земљама до I св. рата*, „Рад“, Београд, 1958, стр. 8.

² Ф. Енгелс, *Шта ће бити с Европском Турском?* у: К. Маркс, Ф. Енгелс: *Дела*, том 12, стр. 28.

реализовање било у супротности са класним интересом ситне буржоазије.

Таквој странци, на чијем је челу стајао Никола Пашић, приступио је и велики број социјалиста, заведених њеним формалним програмом у коме су се налазиле, нарочито у почетку, и социјалистичке идеје. Али тај политички, тзв. „самоуправни програм“, као што ће се убрзо видети, није био намењен придобијању социјалиста, већ увлачењу сељаштва у политичку борбу за рачун ситнобуржоаских елемената. Тако се и у Србији запатила и данас у међународним размерама знана појава да грађанске партије преузимају елементе политичке платформе социјалистичких партија који им служе као мамац у борби за досезање власти. Типичан пример за ово је истицање програма у Тимочкој буну 1883, када је један од захтева радикала било остваривање „Самоуправе Светозара Марковића“, а што је у ствари представљало само покушај искоришћавања Марковићевих идеја и ауторитета у народу.

Схватању Радикалне као социјалистичке и прогресивне странке доприносила је и пропаганда њених првака о њој као о „народној“, „сиротињској“ и „невласничкој“ странци, што је подгрејавало илузије, али и повећавало захтеве за самоуправом политизираних маса, посебно пролетаријата још неупознатог са својом историјском улогом.

Идеолошки вео са којим је наступала пред лицем народа и, посебно, пауперизованог сељаштва — Радикална странка је коначно стргла када је постала владајућа странка у уставној монархији и када је донела 1890. године Закон о уређењу округа и срезова, који је реално представљао одрицање и изигравање идеја и парола о самоуправи.

Сукоб који настаје тих година између првака Радикалне странке и групе социјалиста, верних идејама Светозара Марковића и окупљених око Мите Ценића (1851—1888), погрешно се везује за период дефинитивног напуштања социјалистичких идеја од стране радикала. Наиме, чим се основала Радикална странка 1881, Ценић је дао опширан приказ њеног профила и прилично тачно наговестио њено еволуирање у буржоаску странку. Организовање једне такве партије, која је по Ценићу била „сурогат социјалистичке странке“, представљало је по њему главну препреку не само за организовање праве пролетерске партије, већ и својеврсно деградирање идеја социјализма које су радикали олако злоупотребљавали заводећи народ њиховом привлачношћу, а које није било могуће реализовати, што ће, како је Ценић видовито и претпоставио, довести до разочарања у „социјалисте уопште“, а тиме и до опадања њиховог утицаја у народу. Прилазак дела сељаштва и радника радикалима су за Ценића били знак да масе експлоатисаних још нису нашле прикладан организациони облик за своје заједничке интересе.

Иако невелика, значајно је да је ова Ценићева група била састављена од интелектуалаца и, што је посебно важно, од радника и за натлија, а то је свакако био велики напредак у односу на групу састављену од Светозара Марковића и његових истомислџеника. Њена делатност се састојала у издавању социјалистичких листова („Радник“

1881. и „Борба“ 1882—3. год.) и часописа („Истина“ 1883. и „Час“ 1885. год.), обнављању радничких удружења и задруга, и у настојању за оснивањем социјалистичке партије која би имала другачији организациони профил и која би била састављена углавном из редова радника. Ценићево опредељење да акционо језгро партије сачињавају радници проистиче из уверења да пресудни фактор организовања експлоатисаних маса у сопствену политичку организацију јесте економска експлоатација и да социјалистичка партија стога није партија интелектуалаца већ партија пролетеријата.

У свему томе наилазило се на отпор не само режима (Ценић је већ био осуђен на 8 година робије), већ и великог броја социјалиста који у радикалима нису видели ренегате социјализма, већ лучоноше идеја социјалистичког поретка. Неки од њих, нпр. др Лаза Пачу, ишли су тако далеко да су неуношење битних социјалистичких захтева у радикални програм третирали као виши домет борбе за социјализам, јер се, сматрали су, уместо бављења теоријом врши практично остваривање социјалистичких идеја.

С друге стране, у Ценићевој групи се све више издваја по свом ангажману и теоријском нивоу изванредан број радника, од којих посебно треба истаћи Андру Банковића. Под неоспорним утицајем ове групе организован је за то време импозантан број радничких штрајкова, који су представљали прву школу класне борбе и од којих, као значајније, треба издвојити два штрајка железничара у Београду 1884. и 1889. године, општи штрајк у Железничкој радионици у Нишу 1889, општи штрајк абацијских радника у Крагујевцу 1890. и штрајк радника у Војној шивари у Београду 1891. године.³

У успехе свакако спада и организовање прве Првомајске прославе 1894. године, међународно признање српским социјалистима које је резултирало позивом (и одласком) њихових представника на конгресе II интернационале, као и покретање и успешан рад првог марксистичког листа у Србији „Социјал-демократ“.

Међутим, ипак је неоспорно да после Марковићеве смрти у развоју социјалистичке мисли у Србији наступа изванредан пад квалитета који се првенствено огледа у недостатку самосталног теоретског истраживања као што је било Марковићево. Изванредан континуитет остаће присутан само у радовима Мите Ценића.

Ценић је своја опредељења исказао већ узимањем комунистичког слогана за мото својих листова: „Сваки по способности, сваком по потреби“. Прилично потцењиван и занемариван од наших истраживача који су му често придавали етикете утописте и квазисоцијалисте, а што је можда последица и недовољне приступачности његових радова, он ће ипак моћи, након једне дубље анализе, да заслужено буде сврстан раме уз раме са нашим социјалистима — великанима.

И само летимичан преглед неких његових ставова показује да је он у много чему био близак марксизму више него што се то обично

³ Јован Марјановић, *Настанак и развитак радничког покрета у југословенским земљама*, стр. 49.

претпостављало. За њега је, тако, држава „класна творевина“ и то одређење „важи за све државе, ма како се оне иначе међу собом разликовале“.⁴

Он нема дилема о томе којој класи припада будућност, ни која је класа позвана да сруши владавину буржоазије, па чак и на који начин то треба да учини. Бирократију, за разлику од Светозара Марковића, он не назива класом, већ сасвим прецизно — слојем који је „слуга и део државне машине“ и који постоји „једино ради олакшице или интереса оних који су на централној власти“.⁵ Признаје да се свако може борити за социјализам, али и подвлачи „да је радничка класа најбољи борац за социјализам“. Сасвим исправно утврђује да социјалистичко друштвено уређење, односно његово остварење „условљавају и политичке, економске и друге друштвене установе које се у извесном народу налазе“. Уз то, Ценић је једини социјалиста у Србији свога времена који тврди да се социјализам може досећи у неким земљама парламентарним, а у појединим земљама само револуционарним путем, јер „је неоснована мисао да се социјализам може остварити у појединим земљама мирним и парламентарним путем“⁶.

Свакако је вредно пажње и његово предвиђање да ће социјализам победити прво у некој великој земљи — зато што су у њој најзаостреније класне супротности, те да ће се и ширити „иницијативом великих држава“, али да то није позив на пасивизацију малих и „не значи да треба окрстити руке“, и чекати да то „природним током“ дође или се претварати у нешто друго“, већ је то позив на револуционарну акцију пролетаријата и малих земаља јер револуционарни „труд неће бити никад узалудан“.⁷

Мита Ценић велику пажњу поклања радничкој класи и организованој раду на остварењу њене историјске улоге. Њему не смета чињеница што је радничка класа Србије још увек малобројна и без довољно сазнања о свом друштвеном идентитету, те антиципирајући њен будући развитак, не види у томе препреку отпочињање борбе за социјализам пошто не сматра да је његово остварење могуће само у индустријски развијеним друштвима. Значајно је да Ценић тражи упориште за свој став у томе да „Маркс, Енгелс и др. . . тврде баш напротив да је социјализам за сва друштва и за све народе у Јевропи сувремен, дакле да треба свугде отпочети борбу за остварење социјализма“.⁸ Као и Светозар Марковић, он тврди да „социјализму не мора да претходи развијена капиталистичка производња“.⁹

Посвећујући изузетну пажњу радничкој класи, Мита Ценић уочава значај њене развијености и сазнања о њеној историјско-економској супротности према капиталу за организовању политичку борбу и као нужност види потребу њеног организовања у самосталну политичку

⁴ Суштина државе, „Радник“, бр. 49, 5. 6. 1881.

⁵ Користи и штете од бирократизма, „Радник“, бр. 52, 8. 6. 1881.

⁶ „Радник“, бр. 54, 11. 6. 1881.

⁷ Исто.

⁸ Нашим противницима, „Борба“, бр. 35, 21. 3. 1882.

⁹ „Борба“, бр. 19, 12. 2. 1882.

партију. Партија пролетеријата не може преузети улогу класе у целини, како у тренутку када је пролетеријат малобројан, тако ни онда када постане снажнији и бројнији, јер „садањи капиталистички систем уређења друштвеног јако потпомаже развитак и остварења социјализма: тај ће систем створити војске доцнијих социјалних револуционара — војске пролетера“.¹⁰

Као што сама социјалистичка партија не може да оствари револуцију, тако ни сама класа то не може извести без револуционарне авангарде. Као пример узима Енглеску у којој пролетеријат стоји „у огромној већини над осталом масом“¹¹, али за коју свеједно, претпоставља да није земља у којој ће се социјализам брзо остварити — између осталог и због тога што масе нису политизирани на прави начин и што не постоји „права пролетерска партија“ која би масе припремила и повела у револуционарну борбу. Стога је важно изборити се за револуционарни профил партије, јер број припадника класе ће неминовно расти и без свесне воље радника. Сматра да организована партија истинских револуционара може и са малобројним пролетеријатом извести револуцију, јер би се „сам акт остварења могао извршити и са мањином“¹², при чему не заборавља да нагласи да је, иако „није нужно да сав свет постане пролетер па да се оствари социјализам, потребно да се што више пролетера и осталог народа подигне умно и морално, да појми своју заједницу и да се тако организује војска будућности“.¹³

Социјалистичка партија је за њега партија радника, партија пролетера, иако у њој могу наћи место и сви други који усвајају социјалистичка начела, али је „друштвени развитак показао ... довољно“ да су само радници као засебна класа „и нико више“ позвани да реше своју судбину, као и судбину целог човечанства. Његов позив радницима упућиван преко социјалистичких гласила је корак напред у кондиционарну социјалистичку партију. Важно је да није заборављао да радничка партија, ако хоће да оствари своје циљеве, мора имати упориште у народу, јер је без тога сав њен рад бесплодан, а њено постојање осуђено на вегетирање у оквирима постојећег поретка. Ипак, и при таквим разматрањима, Ценић не пропушта да нагласи „да су радници најглавније и најпоузданије чињенице за остварење социјализма“.¹⁴ Социјалистичка партија најверније изражава класне и политичке интересе радничке класе и њеног природног савезника — пролетаризованог сељаштва, па су и њене акције неодвојиве од бића и интереса класе.

Политичке партије Ценић дели на две основне групације. У прву сврстава оне партије које третирају постојеће основе друштва као „крајње и да без њих друштво не може ни постојати, а све што остаје да се ради то је да се те основе изведу у свима појединостима тако како би највише среће људима принеле“. Друга групација обухвата

¹⁰ „Радник“, бр. 34—5.

¹¹ Исто.

¹² „Радник“, бр. 36.

¹³ Исто.

¹⁴ Исто, 46.

партије које сматрају да постојеће „основице друштва нису коначне, но да су оне само резултат поступног развика човечанства, те да ће оне пропасти у даљем развиту и напретку друштвеном и заменили са другим основицама исто онако као што су пропале многе пређашње основице за које се једном држало да су крајње, а које доцније подлегше времену и уступише своје место садањим“.¹⁵

Како је однос према постојећем друштвеном систему у целини — очигледно његов основни критеријум деобе партија у прву групу, као групу партија друштвеног status quo-а убраја „назадњаке, конзервативце, либерале и радикале“, а у другу групу, групу револуционарних партија, сврстава „комунисте, колективисте, социјалдемократе и социјалисте“¹⁶ као партије експлоатисаних класа. Објашњење ове поделе не би било потпуно ако не бисмо истакли да је овај критеријум Ценић користио полазећи од класног критеријума, односно од става да су политичке партије првенствено класне творевине. Штавише, стиче се утисак о његовом настојању (с обзиром на то да је то био полемички чланак) да се избегне утисак да партије посматра као механички производ класне поделе.

Анализирајући оштрину критике којом је Ценић напросто атаковао на Радикалну партију, не можемо а да се не сетимо Енгелсовог става из кога зрачи подударност са Ценићевим ставом о томе како социјалистичка партија треба да се постави према ситнобуржоаским елементима: „Што се оштрије и одлучније против ње иступа (ситна буржоазија) то веће концесије чини радничкој партији“.¹⁷ Радикале је разобличио као класичну ситнобуржоаску странку која се донекле разликује од сродних европских странака због специфичних услова у којима настаје, а не по већем степену прогресивности. Напротив, она је по радикалности својих захтева чак и иза европских странака, јер док „у Европи нема једне Радикалне странке која не ставља на чело свог програма да се религија издвоји од државе“, српска Радикална странка истиче у својим програмским начелима да је „владајућа вера у Србији источно-православна“.¹⁸

Затим, њена замаскираност бојама социјализма није корак напред већ назад, пошто се управо на делу разголићује њен тзв. практични социјализам као „проституисани социјализам“.¹⁹ Док је Радикална странка прогресивна само на речима, социјалистичка партија не само што тежи прогресу, већ се за њега и бори, јер је инструмент радничке класе као субјекта борбе за револуционарни друштвени преображај. Наставши као „странка нужде“ и компромиса, та је странка поставила као свој циљ остварење нешто вишег степена политичких слобода, али се она ипак очигледно и битно разликује од социјалистичке партије која између осталог тражи „такође то, само што јој то

¹⁵ „Радник“ бр. 2—11, 2—16. 4. 1881.

¹⁶ Исто.

¹⁷ Ф. Енгелс: Маркс и »*Neue Rheinische Zeitung*«, у: К. Маркс, Ф. Енгелс: *Дела*, том 32, стр. 17.

¹⁸ „Радник“, бр. 14, 19, 6. 1881, г, „Радник“ и „Самоуправа“.

¹⁹ Исто као 18.

није циљ већ средство, пут којим ће се dospети да се друштво уреди онако како социјализам тражи“.²⁰

Иако већ по свом називу тежи да буде странка коренитих, радикалних реформи, Радикална странка се у пракси залаже само за политичке реформе, док се права социјалистичка партија залаже првенствено за остварење социјално-економских реформи, јер су „радничкоме народу нужније економско-социјалне реформе но политичке, управо ове последње само су средства да се изврше оне прве“.²¹

Како намера Мите Ценића није била само разобличење Радикалне странке као несоцијалистичке, већ и формирање истинске пролетерске партије, он и у дијалогу са радикалима, али и ван њега, настоји да конципира и материјализује тај концепт. Полазећи од тога да у сваком класном друштву, па и у буржоаском, постоје две основне класе — „угњетача и угњетених“, он сматра да социјализам може остварити само пролетеријат као своје властито дело, а не неко други уместо њега. Пут остварења је револуција, пошто владајућа класа има силу која се може сломити само снагом радничке класе. Тој, као и свакој револуцији, мора претходити „критика свега постојећег“ као својеврсна „револуција у умовима људским“,²² а најважније оруђе пролетаријата, које доприноси остварењу социјалистичке револуције, јесте његова самостална политичка партија. Она мора бити састављена првенствено из редова радника, али и од оних друштвених снага којима је објективно у интересу победа социјализма. Њени чланови немају других привилегија до знања и моралног политичког ангажмана. Та партија није само пуки извршилац воље класе, већ је њен предводник и најсвеснији део који у преломним тренуцима одлучује у име целе класе. Зато њој и оставља да одлучи да ли је могуће „преображај остварити мирним путем“ или, пошто владајућа класа „својеволно не испушта из руку оно што се кроз дуго време приграбило од другог“ — партија мора повести класу у оружани бој против капиталиста када процени „да се не може без револуције“.²³ Према томе, социјалистичка партија освешћује класу и осмишљава њену стихијну борбу, постајући на тај начин не само оруђе већ и организатор и рационални усмеритељ револуционарне енергије читаве класе.

Конкретан пут за ницање социјалистичке партије у Србији Мита Ценић је видео у снажењу и политизовању радничких здравствено-потпорних удружења, из којих је требало да се роди нова, права социјалистичка партија. У том циљу донети су пројекти Статута и Програма²⁴ такве социјалистичке партије, за које се претпоставља да их је писао сâм Мита Ценић. По пројекту Статута, социјалистичка партија треба да буде састављена из више клубова-хелија, по принципу тројки које временом треба ширити. Састанци хелија су најмање једном седмично, а два пута у години предвиђа се одржавање неке врсте

²⁰ „Радник“, бр. 17, 23. 4. 1881.

²¹ *Народ је најстарији*, „Борба“, бр. 55, 12. 5. 1882.

²² *Социјализам у Србији*, „Борба“, бр. 18, 10. 2. 1882.

²³ Исто.

²⁴ Уз писмо од 20. II 1880, начелник полиције у Смедереву доставља Статут и Програм социјалистичке партије председнику владе.

партијских конгреса у којима би учествовали или сви чланови или изабрани делегати. Чланство у партији подразумева усвајање социјалистичких начела и плаћање чланарине према материјалном стању. У Програму се, поред неких познатих Марковићевих циљева, налазе и сасвим нови. Циљеве партије је, на основу поделе програма на теоријски и практични део, раздвајао на стратегијске и историјске. Историјски циљеви су: остварење социјализма, укидање приватне својине и њена замена друштвеном (општом), укидање класа као дело пролетеријата и одумирање државе.

Како за Ценића постојеће „државно уређење није ништа друго до једна организација за експлоатисање радничког народа“, он тражи да револуција означи разбијање и уништење старе државне машинерије и њену замену пролетерском државом: „Под политичким препорођајем, на првом месту, мислимо уништење данашњег државног уређења, које ништа друго није до једна организација за експлоатисање радничког народа. Место данашње државе да дође потпуно народна, или радничка држава, тј. сва политичка власт да пређе народу у руке“.²⁵

Без сумње је освајање власти циљ до кога се мора доћи ако се желе остварити други циљеви. Да би се остварила њена историјска мисија, неопходна је организованост радничке класе која ће омогућити реализацију основног задатка садржаног у захтеву за освајање политичке власти а да би се то могло почети остваривати, у тадашњој Србији је потребна промена Устава. Зато се као важан стратешки циљ постављало доношење новог Устава, тада већ Краљевине Србије, којим би било загарантовано следеће: „1... потпуна једнакост свију чланова... 2. сваки по способности, сваком по потреби, 3. опште образовање о друштвеном трошку... 4. суверенитет народа, тј. свију чланова државе“.²⁶ За ситуацију када се социјалистичка „странка буде докопала политичке власти и мисли да помоћу ње изврши препорођај друштва“, Ценић предвиђа да „ће онда морати сместа да преузме преврат економски и умни одмах за политичким, па тек тада да се може надати неком успеху“.²⁷

Од стратешких циљева издваја се захтев за стварање федерације југословенских држава, и то борбом против шовинизма, јер пролетере различитих народа мора зближавати првенствено њихов класни интерес: укидање бирократског система и његово замењивање народном самоуправом, за увођење радничког законодавства, снижење пореза сиромашним слојевима, потпуну једнакост полова, укидање стајаће војске, изборности ових вршилаца народне власти, одвајање цркве од државе (што подразумева укидање веронауке у школама), увођење грађанских бракова, експропријацију манастирских добара која треба претворити у колективна пољопривредна добра („народна угледна имања“), затим — да се сви без разлике „морају изобразити до највишег ступња до кога може само досегнути наука о васпита-

²⁵ „Борба“, бр. 47, 23. 4. 1882.

²⁶ „Радник“, бр. 55, 12. 6. 1881.

²⁷ М. Ценић, *Богослов и доктор*, Београд, 1881, стр. 53.

²⁸ *Политичке странке*, „Радник“, бр. 10, 12. 4. 1881.

њу"²⁸, укидање еснафа и кулука, оснивање државних индустријских предузећа и државних пољопривредних добара.

Како је један од основних задатака социјалистичке партије политичко освешћивање маса, као метод рада у ширењу идеологије Ценић одређује пропаганду којом треба ширити ставове научног социјализма, посебно Марксове, из којих ће експлоатисане масе сазнати „о трулости садашње друштвене организације, што ће припомоћи да друштвена наука у том погледу ступи на позитивно земљиште и најзад што ће послужити као згодно агитационо средство за подизање маса“.²⁹

Учешће пролетаријата у општедемократским покретима завршава се његовим самосталним политичким иступањем, па он, кидајући са ситнобуржоаским елементима покрета, и тактику пролетаријата подиже на виши степен револуционарности. Зато Ценић и разликује фазе односа пролетаријата према другим класама у његовој политичкој и класној борби. У првом периоду заједничког иступања, радничка класа као „класа по себи“ нужно чини уступке (нарочито ситној буржоазији) на идеолошком и сваком другом плану, што претпоставља и могућност сарадње са другим странкама, али да не би изгубила свој класни карактер, по „може бити само под тачно одређеним условима и само ради извесних питања, а не будућице“.³⁰ У другој фази, као фази постепеног освешћења и досезања нивоа на ком ствара сопствени револуционарни одред, радничка класа почиње самосталну борбу за освајање власти и остварење својих и општедруштвених историјских задатака и циљева, не одричући се ни учешћа других слојева у друштву, али под условом да они потпуно, без уступака, прихватају њен политички програм и циљеве.

Ценић прилази дијалектички односу партије и класе, схватајући да социјалистичка партија мора бити радничка партија, при чему она, као револуционарна свест изван класе, бива истовремено и део класе и њена свест по себи испољена најјасније у класној борби. Како је класна борба политичка борба, то је и „борба садашњих партија њуприја социјализму“.³¹

Објективно процењујући могућности социјалистичке партије, Ценић не преувеличава њену улогу, па закључује да ни она „среће не може дати народу као ниједна досадашња партија, а може само са добрим политичким, финансијским и просветним установама дати средства да се народ може подићи морално и умно, те да може сам до своје среће доћи“.³²

²⁹ М. Ценић, *Богослов и доктор*, стр. 42.

³⁰ „Радник“, бр. 13, 18. 4. 1881.

³¹ „Истина“, бр. 1, 1883.

³² Исто.

LE PARADIGME DE LA THÉORIE POLITIQUE DE MITA CENIĆ

Le contenu socio-politique de l'oeuvre de Dimitrije-Mita Cenić représente un maillon entre la période de propagation des idées socialistes, la tentative de réalisation du concept de classe ouvrière et sa formation en Serbie. Malgré les contradictions existantes, sa théorie politique abonde en réflexions brillantes au sujet de la révolution du prolétariat, de l'État et des voies menant au socialisme. Par conséquent, son incontestable option socialiste et son appartenance théorique au marxisme ne peuvent être amoindries, par les chutes théoriques temporaires qui s'expliquent par la quotidienneté de sa lutte théorique qui consistait à démasquer les radicaux en tant que quasi-socialistes, ainsi que par les pauses dans son travail théorique conditionnées par emprisonnements fréquents. Son concept de l'organisation politique socialiste est surtout intéressant. Par rapport à Svetozar, il fait un pas en avant dans la formation du concept, traitant le parti socialiste de classe ouvrière, alors qu'à son époque la Serbie n'avait pas encore de prolétariat suffisamment nombreux. Aussi, ce fut une grande hardiesse théorique de grouper les ouvriers en cellule de parti, car la classe ouvrière peu nombreuse n'était pas encore prête à acquérir son identité sociale. Il a voulu faire un lien entre les idées et les pensées d'une part et l'organisation de d'autre, estimant que la formation du parti se fait de meilleure façon dans la lutte des classes.